

Vyšší efektivnost prevenci narušování vztahů mezi vojáky

Potřeba dosahovat výraznějších výsledků při plnění rozkazu MNO, věnovaného dalšímu upevňování vztahů mezi vojáky, vyžaduje vyšší úroveň efektivnosti preventivní činnosti.

Obecně platí, že efektivnost jakékoli činnosti závisí především na dvou faktorech: na účinnosti motivace a stimulace a na úrovni kvalifikace potřebné k řešení úkolů, které představují klíčové komponenty problému a hlavní směry jeho řešení. To

platí i při zdokonalování prevence nežádoucích jevů skupinového života vojáků velitelů, politickými pracovníky a funkcionáři štábů (dále jen veliteli, náčelníky).

Protože za jádro efektivní činnosti je považována její účelnost, zamysleme se z hlediska této problematiky v prvé řadě nad vztahem mezi motivy a stimuly velitelů (náčelníků) a nad tím, které motivy a stimuly je možné zdůvodněně považovat za aktuálně nosné.

Vyšší účelnost motivací a stimulací prevence

Motivování a stimulování je jednou z důležitých funkcí velení a řízení. Účinnost této funkce závisí v prvé řadě na správném vztahu mezi motivací a stimulováním. Na aktivizaci velitelů (náčelníků) totiž působí kladně a účinně pouze taková stimulace, která je v souladu s jejich nejdůležitějšími, nejsilnějšími motivy, tj. jejich potřebami, zájmy a hodnotami. Jestliže stimulování jako vnější podněcování jejich aktivity k prevenci negativních jevů skupinového života vojáků nemá takový základ, mívá se účinkem.

Studium dosažených výsledků i přetrvávajících problémů v plnění vydaného rozkazu MNO vede k závěru, že v pochopení a využívání dialektické jednoty vztahu mezi motivováním a stimulováním aktivity velitelů jsou nevyužitá rezervy. Jejich využití může výrazně přispět ke zvýšení

účinnosti prevence narušování vztahů mezi staršími a mladšími vojáky v základní službě (dále jen vojáky).

Jak potvrzují zkušenosti i poznatky z výzkumu, z hlediska prevence narušování vztahů mezi vojáky, k nejdůležitějším motivům velitelů v jejich úloze vedoucích vojenských kolektivů záleží zájem na:

- dosahování vyšší výkonnosti vojenských kolektivů,
- formování pozitivního veřejného mínění společnosti o armádě a společenské prestiže vojáků z povolání,
- omezování možnosti zneužívání vnitroskupinových konfliktů mezi vojáky k ideologické diverzi.

Tyto tři faktory mají vyhraněný ideologický a politický charakter, a proto i silný

a nosný náboj politické motivace a stimulovali aktivitu velitelů (náčelníků).

Velitelé útvarů i jednotek si uvědomují, že prvořadým společenským i jejich osobním zájmem je **zvyšování výkonnosti vojenských kolektivů**. Na tom závisí dosažení vyšší úrovně bojové a politické přípravy, bojové a mobilizační pohotovosti útvaru. Uvědomují si, že dosažení dobrých výsledků je hlavním předpokladem jejich sociálního vzestupu ve funkcích a hodnostech.

Méně si uvědomují a proto nedoceňují, že porušování zásad socialistického soužití mezi staršími a mladšími vojáky v základní službě podlamuje a limituje postupné narůstání výkonnosti kolektivů jednotek. Je tomu tak z několika důvodů.

Za prvé, vysoká nasycenost vojenskou technikou, růst významu malých skupin a kolektivů obsluhujících stále složitější bojové komplexy a řídicí systémy, zvýšení vzájemné závislosti jednotlivce a kolektivu nebývalé ostře klade požadavek kolektivismu jako objektivně nutné kvality sociálních vztahů a společné činnosti vojáků.

Za druhé, starší vojáci jsou vůči mladším důležitým socializačním a výchovným činitelům. Učí je vojenským činnostem, předávají jim vzory chování i hodnotové orientace, zejména vztah k takovým stěžejním hodnotám jako je bojová pohotovost a kázeň. Nováčci od nich přebírají morální normy a postoje k plnění vojenských povinností.

Za třetí, proces formování kolektivistických vztahů mezi staršími a mladšími vojáky podstatně ovlivňuje adaptační a socializační proces nováčků a tak podmiňuje rychlejší nebo pomalejší průběh narůstání výkonnosti kolektivů jednotek v průběhu výcvikového roku.

Z těchto důvodů je zvyšování uvědomělosti a přesvědčení velitelů (náčelníků) o mimořádné závažnosti formování soudružských vztahů mezi vojáky v základní službě pro zvyšování „produktivity“, výkonnosti vojenských kolektivů rozhodujícím směrem stimulovali jejich angažovanost zaměřenou na zvyšování efektivnosti prevence.

Druhý motiv má formu silící potřeby vojáků z povolání nacházet příznivý ohlas u civilní veřejnosti. Tato potřeba je důležitým prvkem ve struktuře pracovní motivace vojáků z povolání. Mnozí soudí, že se zvýšila kritičnost některých sociálních skupin našich občanů vůči vojákům z povolání a poklesla jejich společenská prestiž. Někteří tyto jevy dávají, a řekněme do jisté míry právem, do souvislosti s problematikou negativních vnitroskupinových konfliktů mezi vojáky v základní službě.

Proto je aktuálním úkolem při zvyšování účelnosti stimulace prevence vést velitele (náčelníky) k pochopení, že narušování vztahů mezi vojáky v základní službě ovlivňuje tvorbu a šíření **nepríznivého veřejného mínění společnosti o armádě a podněcuje tendenci ke snižování společenské prestiže vojáků z povolání**. Současně se dostává do rozporu s požadavky dalšího upevňování jednoty armády a lidu a usnesení předsednictva ÚV KSČ „Ke zvýšení branné propagandy a účinnější popularizaci ČSLA ve společnosti“ (ze dne 24. 5. 1978).

Prosazování požadavků, které vyplývají z principu jednoty armády a lidu a uvedeného usnesení, se tak dostává do konfrontace s aktuálním stavem veřejného mínění společnosti o armádě. Připomeňme si, že podstatou veřejného mínění je hodnotící soud nebo soustava hodnotících soudů jako projev reakce na události a fakta, která se dotýkají nikoli jen zájmů jedinců, ale především dialektiky skupinových a celospolečenských zájmů.

Regulovat proces vzniku a šíření mínění a postojů tříd a společenských skupin k armádě a vojákům z povolání, působit na jeho kladnou orientaci vyžaduje docenit, že v podmínkách míru jsou vojáci v základní službě jedním z nejdůležitějších, ne-li nejdůležitějším činitelem v mechanismu vzniku, formování a šíření veřejného mínění společnosti o armádě a vojácích z povolání. Jejich informace a hodnotící soudy o poměrech, událostech, vojácích z povolání i sociálních vztazích mezi vojáky, přesto, že mají formu osobní, převážně místně formované zkušenosti, mají pro civilní veřejnost vysoký stupeň věrohodnosti, protože „tam byli nebo jsou“, „znají to“ z vlastní zkušenosti. Právě tyto osobní zážitky a zkušenosti s periodicky se opakujícími nástupy a odchody vojáků v základní službě z armády jsou reprodukovány a šířeny ve společnosti jako hodnotící soudy a dávají možnost falešných generalizací.

Převažující většině vojáků z povolání, jak potvrzují poznatky z výzkumů, není lhostejné, jaký vztah v rovině veřejného mínění a společenské prestiže k nim zaujmají jiné sociální skupiny. Proto stimulovali aktivitu zaměřenou na motivy zájmu velitelů (náčelníků) pozitivně ovlivňovat proces vzniku a šíření veřejného mínění společnosti o armádě a jejím velitelském sboru, je jednou z konkrétních cest zvyšování účinnosti motivace prevence narušování vztahů mezi vojáky.

Protože hodnocení a hodnotící soudy jsou spjaty se zájmy a hodnotovými systémy sociálních skupin, kolektivů a společnosti, obsahuje veřejné mínění o armádě

ideologický aspekt. Proto je boj o veřejné mínění oblastí **třídního boje a předmětem ideologické diverze**. Zkušenosti z mezinárodního komunistického a dělnického hnutí opakovaně potvrzují, že ideologická diverze má větší šanci na úspěch tam, kde může parazitovat na přetrvávajících nedostatecích reálného socialismu. Je nutné připomenout, že v redakcích západních vysílaců (Svobodná Evropa a Hlas Ameriky) se na přípravě ideově diverzních programů zaměřených na narušování morálně politické jednoty armády a lidu podílejí také bývalí vojáci z povolání ČSLA.

Antikomunistická ideově diverzní čin-

nost při ovlivňování veřejného mínění našich občanů o armádě je zaměřena na široké spektrum otázek, které se dotýkají vojenské politiky strany a státu, otázek války, míru i aktuálních problémů života armády. Účinná prevence narušování vztahů mezi vojáky je nejpřímější odpovědí na zneužívání této politicky citlivé problematiky k ideologické diverzi. Proto objasňování této souvislosti je nedílnou a důležitou součástí zvyšování efektivnosti motivace a stimulace velitelů (náčelníků) zaměřené na předcházení nežádoucím jevům skupinového života vojáků a formování vojenských kolektivů.

K hlavním směrům prevence narušování vztahů mezi vojáky

Vyšší efektivnosti prevence narušování vztahů mezi vojáky je možné dosáhnout soustředěním na hlavní rozhodující směry. Avšak ty nelze stanovit libovolně. Metodologicky musí vycházet z analýzy rozporu mezi dosaženým a žádoucím stavem, z rozboru příčin vzniku, vývoje a fungování tohoto jevu.

Kauzální analýza je tedy metodou hodnocení dosažených výsledků, metodou vědecky podložené prognózy kdy, za jakých podmínek a příčin lze dosáhnout obratu na jednotlivých hlavních směrech i metodou stanovení posloupnosti období řešení, určením pořadí důležitosti jednotlivých příčin, návaznosti hlavních směrů a úkolů.

V souladu s metodou kauzální analýzy za hlavní směry prevence narušování vztahů mezi vojáky lze považovat:

- rozvíjení účinné protialkoholní výchovy (v téměř 50 % soudně projednávaných případů je bezprostřední příčinou narušení vztahů mezi vojáky zneužití alkoholu),
- omezování tradice staromazáctví,
- zvyšování efektivnosti řízení rozvoje jednotek ve vojenské kolektivní velitel jako rozhodující směr prevence,
- zdokonalování řízení rozvoje kolektivů vojáků z povolání u útvarů, kdy úroveň sociálních vztahů mezi vojáky z povolání působí jako příklad k nápodobě a determinanta rozvoje soudružských vztahů mezi vojáky v základní službě.

V koncepci praktického řešení se prosazuje tendence v prvé řadě klást důraz na omezování negativních jevů, tj. zneužívání alkoholu a omezování vlivu tradice staromazáctví. O stavu a cestách rozvoje protialkoholní výchovy jsme informovali čtenáře v č. 3/1987 Vojenské mysli (Úloha velitelů a štábů v rozvoji protialkoholní výchovy). Vzhledem k možnému rozsahu článku si kladu za cíl přispět k ome-

zování vlivu tradice staromazáctví na proces formování jednotek po jejich doplnění nováčky. Sociální rozvoj jednotek v kolektivu po jejich doplnění nováčky totiž probíhá jako boj za prosazování tradic kolektivismu proti tradicím staromazáctví, které je častou bezprostřední příčinou narušení soudružských vztahů mezi staršími a mladšími vojáky.

Omezování vlivu této tradice vyžaduje mít pod kontrolou tyto hlavní faktory, které plní funkci podmínek nebo příčin vzniku, fungování nebo přerušení této regresivní tradice. Uvedeme je v podobě metodických zásad preventivní činnosti.

A. Předvídat a poznávat chování velitelů jednotek, především vojáků z povolání v jejich úloze vedoucích vojenských kolektivů. Oni plní hlavní úkoly při zvyšování účinnosti prevence. Jedním z praktických nástrojů jejich řízení ze stupně prapor, útvar a svazek je typologie velitelů podle dvou ukazatelů — vztahu k vojenskému povolání a podle zkušenosti z výkonu funkce.

Zkušenosti z praxe i poznatky z výzkumu potvrzují, že úspěšný výkon úlohy velitele jako vedoucího vojenského kolektivu je přímo úměrný jeho vztahu k vojenskému povolání. Čím lepší je jeho poměr k vojenskému povolání projevující se ve stupni ztotožnění s vojenským povoláním, tím silnější je jeho motivace k osvojení a vykonávání svěřené funkce, tím menší je pravděpodobnost případů narušení vztahů mezi vojáky a naopak. Aniž bych objasňoval podrobně mechanismus této závislosti zdůrazňuji, že mám na mysli převažující, trvalou tendenci vztahu k vojenskému povolání. Z tohoto hlediska lze metodologicky rozdělit velitele do tří skupin, a to velitele s:

- jednoznačnou, respektive převažující kladnou orientací na vojenské povolání,

- dosud nevyhraněnou orientací,
- tendenci k zápornému nebo vysloveně zápornému vztahem k vojenskému povolání.

Podle zkušeností, které souvisí s dobou vykonávání služební funkce, platí přímo úměrná závislost: čím zkušenější velitel, tím lépe si zpravidla vede v roli vedoucího vojenského kolektivu. Velitelé, kteří vykonávají funkci první rok, potřebují promyšlenou a účelně organizovanou metodickou pomoc a kontrolu nadřízených i pomoc stranické organizace, zejména v kritických obdobích po doplnění jednotky.

Typologie velitelů podle těchto ukazatelů slouží nikoli k „cejchování“ velitelů, nýbrž jako jedna z reálných teorií i praxí ověřených kritérií při analýze a hodnocení výchozí situace v útvech a jednotkách, jako metodologický prostředek diferencovaného řízení. Jiný přístup je nutné volit ke skupině začínajících velitelů a k těm, kteří mají kladný, nevyhraněný nebo záporný vztah k vojenskému povolání.

B. Dosáhnout obratu v angažovanosti nižších velitelů a dozorčích celodenní směny z řad vojáků v základní službě. Výkonní praporčici rot, velitelé čet, absolventi VKVŠ a jejich zástupci, velitelé družstev i funkcionáři celodenní směny, v první řadě dozorčí rot, bezpečně znají nejen konkrétní projevy staromazáctví včetně jejich nositelů, ale i ty, kdo aspirují na to převzít tuto tradici jako svézářné dědictví.

Jednou z prvořadých podmínek obratu v angažovanosti tohoto početného aktivu je dosáhnout toho, aby část nižších funkcionářů jednak bezděčně nepřijímala některé projevy staromazáctví jako „samozřejmost“ vojenské služby, jednak přesvědčit je, že tolerance ke staromazáctví je vážným porušením rozkazu MNO o dalším upevňování vztahů mezi vojáky. Hlavním prostředkem k tomu je zvýšení úrovně jejich právního vědomí. Jeho zvýšení je nezbytnou podmínkou k tomu, aby se u nich zrodilo a formovalo vědomí odpovědnosti za to, co se děje v jejich družstvu, četě, u rot, když vykonávají službu dozorčího roty, zda v jednotce, které velí, platí normy vojenských řádů a zásady kolektivismu, nebo hodnoty, normy a vzory staromazáctví. Proto by měli vědět, které místní projevy staromazáctví mohou být z hlediska skutkové podstaty kvalifikovány jako trestný čin, nejčastěji podle §§ 235, 237, 276, 277 a 278 trestního zákona. Praxe ukazuje, že pracovníci vojenské justice jsou ochotni vždy pomoci a poskytnout při zaměstnáních organizovaných pro tyto nižší funkcionáře dostatek příkladů ze své praxe.

C. Zpracovat a neustále doplňovat „inventář“ projevů staromazáctví v útvech a jednotkách. Je to nezbytné jednak vzhledem k proměnlivosti obsahu a forem staromazáctvích tradic v závislosti na doplňování jednotek, jednak k proměnlivé úrovni jejich společenské nebezpečnosti.

Důležité je získat při zpracování „inventáře“ forem projevů staromazáctví podporu nižších funkcionářů jednotek z řad vojáků v základní službě a stranického a svažáckého aktivu. Zkušenosti svědčí o tom, že tyto informace lze snáze získat v době odchodu starších vojáků do zálohy, kdy se uvolňují vztahy mezi jednotlivci a malými neformálními skupinami a dochází k uvolnění „režimu utajení“.

Jedním ze způsobů, jak lze získat celkový přehled o stavu fungování této tradice v rámci útvarů, u praporů a rot je uskutečnit mezi nováčky před ukončením přijímací anonymní anketu. Jejím cílem je získat informaci o tom, zda mají nováčci zájem být zařazeni k určitým praporům (rotám), je-li jim to lhostejné nebo zda by byli neradi zařazeni k určité rotě, vzhledem ke vztahům mezi staršími a mladšími vojáky. Nováčci totiž na konci přijímací spolehlivě vědí, jaké je z tohoto hlediska klima a situace u jednotlivých rot.

D. Pozorně analyzovat obsah a zamezit případnému přenosu staromazáctvích tradic z učňovských internátů a pracovních skupin nováčky a absolventy poddůstojnických škol k jednotkám. Ještě koncem sedmdesátých let, jak ukazují poznatky z výzkumu, nebyl tento úkol zdaleka tak aktuální, jako v současnosti. O tom svědčí zejména v poslední době denní tisk. Proto je zapotřebí již v přijímací, při vstupních pohovorech a besedách s nováčky zjišťovat, zda a s jakými projevy mazáctví se setkali v učňovských nebo studentských internátech a pracovních skupinách. Současně poučit nováčky, jak se mají zachovávat, jestliže se setkají s projevem porušování zásad socialistického soužití. Nic na věci nemění, že k případnému přenosu těchto tradic z civilní oblasti dochází z jistým zpožděním, poté, kdy se nováčci stávají staršími vojáky.

Stejnou pozornost zasluhují absolventi poddůstojnických škol a kursů. Nejsou vzácností případy, kdy se malé, protikolektivisticky zaměřené skupiny vytvoří pod vlivem některého z nižších funkcionářů jednotky, absolventa poddůstojnické školy, který získal zkušenost, např. se svévolnými metodami výchovy a výcviku v poddůstojnické škole a převzal je jako vzor.

E. Prosazovat tradice kolektivismu proti tradicím staromazáctví, komplexně, ve

všech oblastech života kolektivů. Rozhodující je oblast vojenskofunkčních vztahů. Především je zapotřebí vést starší a mladší vojáky v základní službě k tomu, aby se při společných činnostech ztotožnili s těmito hodnotami kolektivismu: vzájemnou pomocí, spoluprací a důvěrou, odpovědností za plnění úkolů, náročností k sobě i soudruhům, sebekritikou a kritickým vztahem k nedostatkům a péčí o potřeby mladších vojáků především v první fázi jejich adaptace, v době prvních tří měsíců vojenské služby, které jsou pro ně nejobtížnější. Tyto komponenty kolektivismu musí uznávat a prosazovat ve vzájemných vztazích mezi vojáky především velitel, vedoucí vojenského kolektivu.

Také oblast zájmová, zejména aktivní společné činnosti, přispívá ke vzájemnému poznání a prosazování hodnot a norem kolektivismu v jednotce. Prostřednictvím spo-

lečné zájmové činnosti, při které starší a mladší vojáci vstupují do vztahů vzájemné závislosti, se rozvíjejí vztahy založené na společném zájmu a spolupráci, vzájemném poznávání, porozumění a důvěře, bez níž jsou kolektivistické vztahy nemyslitelné. Tento úkol je aktuální vzhledem k příslušnému rozkazu MNO o náplni volného času vojáků.

Podnět k rozvoji zájmové činnosti často dávají stranické a svazácké organizace, které touto cestou vyvíjejí značné úsilí, aby nedocházelo k narušování vztahu mezi vojáky. Mohou ovlivňovat kulturu vztahů mezi staršími a mladšími vojáky ve služební sféře a tak přispívají k rozvoji kolektivismu. Přirozeně se tím nevyčerpávají širší možnosti působení svazáckých organizací na všechny sféry činnosti a sociálních vztahů v kolektivech jednotek.

Základními otázkami zvýšení účinnosti omezování a předcházení negativním jevům mezi vojáky je pozitivní stimulace zájmu velitelů (náčelníků) o problematiku řízení sociálního rozvoje jednotek, řízení procesu jejich přeměny ve vojenské kolektivy a soustředění na hlavní směry prevence narušování kolektivismu jako základu sociálních vztahů mezi všemi kategoriemi vojáků.